

Belangenverstrengeling

Simon Horsten bericht in het studentenweekblad *Veto* (34:4, 15-10-2007) over onprofessioneel gedrag (?) van een docent van de Leuvense opleiding Arabistiek.¹ Docent M., een rasechte Vlaming, heeft zijn studenten jarenlang kosten in rekening gebracht die, zoals de faculteitsdecaan achteraf verklaart, 'normaal gezien op een andere manier worden gedekt'. De studenten moesten bijvoorbeeld aan het begin van de eerstejaarsleergang Modern Arabisch 110 euro betalen voor studiematerialen (een losbladig werkboek en audiocassettes), die qua productieprij niet meer dan 45 euro waard waren. De aankoop was nagenoeg verplicht en kopiëren was niet toegestaan. Alles bij elkaar betaalde de student over de cursusjaren heen aan docent M. een opslag van 225 euro bovenop de productieprij. Het losbladige werkboek was provisorisch vormgegeven (als een werkboek-in-ontwikkeling!); sinds 2007 bestaat er een handelseditie van het definitieve werkboek die voor 90 euro over de toonbank gaat.² De opslag die studenten aan M. betaalden voor de cursusmaterialen van het interfacultaire instituut Levende Talen (ILT),³ moet volgens M. worden beschouwd als vergoeding voor 'auteursrechten' die gebruikt werd 'om nieuwe projecten te ontwikkelen voor de verbetering van het onderwijs'. Inmiddels heeft het ILT de opslag aan de zittende studenten gerestitueerd, die vervolgens bij M. zal worden teruggevorderd.

Het handelen van docent M. is een uiting van 'intrapreneurschap' (en 'extrapreneurschap') in een ondernemende universiteit.⁴ De casus laat zien dat er van alles mis kan gaan als professionaliteit met onbeteugelde ondernemingszin vermengd wordt. Docent M. heeft vermoedelijk een driedubbele loyaliteit: a) commercieel eigenbelang, al dan niet met ideële motieven, b) de derdegeldstroombelangen van het interfacultaire instituut waarbij hij in dienst is en c) zijn verantwoordelijkheid binnen het docententeam Arabistiek van de faculteit (een publieke, professionele organisatie). Deze belangenverstrengeling valt langzamerhand niet meer te ontwarren. Docent M. ontwikkelt cursusmaterialen voor zijn werkgever, het interfacultaire instituut. Vanuit het instituut verleent hij service-onderwijs aan de opleiding Arabistiek van de faculteit Letteren. Hij bestelt bij zijn werkgever exemplaren van het provisorische werkboek en de audiocassettes en deze worden aan hem gefactureerd. En hij levert deze vervolgens aan zijn reguliere universitaire studenten, waarbij hij een opslag in rekening brengt. Althans, dat is de constructie die ik uit het artikel van Simon Horsten destilleer.

Uit een oogpunt van onderwijsethiek is de *eerste* vraag welke leerdoelen bereikt moeten worden met M.'s leergang. Dat staat ongetwijfeld in de beleidsstukken van de Leuvense opleiding Arabistiek. De *tweede* vraag is of M.'s cursusmaterialen geschikt zijn om de doelen van die leergang te bereiken. De beantwoording van deze didactische vraag kan niet helemaal aan M. worden overgelaten. Hij zal tegenover het forum van professionals aannemelijk moeten maken dat hij in redelijkheid de voorkeur heeft mogen geven aan de studiematerialen die door hemzelf (en zijn interfacultaire instituut) ontwikkeld zijn. Als er naar professionele maatstaven betere studiematerialen op de markt zijn, stelt hij zich bloot aan het verwijt dat hij aan de commerciële belangen van hemzelf en van zijn interfacultaire instituut de voorrang heeft gegeven boven zijn professionele verantwoordelijkheid tegenover zijn studenten. De *derde* vraag in dit verband is of de kwaliteit van het *werkboek-in-ontwikkeling* reeds voldoende was voor gebruik door studenten en met name of de *provisorische vormgeving* (met handgeschreven auteurscorrecties!) door de beugel kon.

De *vierde* ethische vraag betreft de kosten die hij zijn studenten in rekening brengt. Het staat de docent vrij om in het kader van zijn leergang optimale studiematerialen voor te schrijven, ook al moeten studenten daarvoor de geldende marktprijs betalen. Maar hij gaat over de schreef als hij er niet voor zorgt dat van die studiematerialen bibliotheekexemplaren ter beschikking worden gesteld of als hij studenten niet anderszins in de gelegenheid stelt voor *eigen gebruik* een kopie ervan te draaien. Vervolgens is de cruciale vraag in hoeverre onderwijsinstututen of docenten zelf inkomsten mogen verwerven door (al dan niet via een uitgever) eigen studiematerialen aan hun studenten te verkopen. Bij een uitgave in eigen beheer komen in elk geval de (re-)productiekosten voor rekening van de student. En bij een handelseditie zal de uitgever ook de auteursrechten in rekening brengen, waarbij men erover kan stechelen of deze aan de auteur of aan zijn werkgever ten goede behoren te komen. In het onderhavige geval huldigde docent M. blijkbaar het extreme standpunt a) dat de studenten bij een uitgave in eigen beheer niet alleen voor de reproductiekosten maar ook (vooruitlopend op de handelsuitgave) voor de auteursrechten moesten opdraaien, b) dat die auteursrechten niet moesten worden afgedragen aan de werkgever maar rechtstreeks aan de auteur, en c) dat die auteursrechten meer dan de helft van de verkoopprijs mochten uitmaken. Docent M. is blijkbaar ervan uitgegaan dat hij het auteursrecht heeft behouden en dat het hem vrijstaat

voor eigen rekening (tegen betaling van reproductiekosten) de distributie ter hand te nemen en aan de eindgebruikers een fikse winstmarge in rekening te brengen. Hij trad dus niet als intrapreneur namens zijn instituut op, maar als particuliere 'extrapreneur' tussen instituut en eindgebruiker. Mogelijkerwijs zal hij daarbij als argument aanvoeren dat het interfacultaire instituut hem geen 'fair price' voor zijn diensten heeft betaald en dat de studiematerialen vooral via onbetaald overwerk ontwikkeld zijn. Maar om zijn integriteit te bewaren, had M. er dan beter aan gedaan zijn auteursrechtelijke provisie niet bij de studenten (afnemers) te factureren, maar bij het instituut (de uitgever). En als hij dat belastingvrij had willen doen, had hij de revenuen op de rekeningcourant van een Stichting ter bevordering van de Arabistiek kunnen laten storten. Vooralsnog kan professional M. niet de schijn vermijden dat hij misbruik van zijn positie heeft gemaakt om, op kosten van zijn studenten, voor zichzelf zwarte neveninkomsten te genereren.

In mijn boekje *Onderwijsethiek* wordt onder het hoofdje *Professionele integriteit* (hoofdstuk 1.3) verwezen naar literatuur die relevant is voor deze casus.⁵

Wes Holleman
weblog onderwijs 26-10-2007
www.onderwijsethiek.nl

¹ http://www.veto.be/veto/index.php?option=com_content&task=view&id=1447;
http://www.veto.be/pdf/veto_jaargang_34/layout3404.pdf

² <http://www.peeters-leuven.be/boekoverz.asp?nr=8244>

³ <http://www.kuleuven.be/ilt/>

⁴ <http://www.fractal.org/Fractaaltjes/Extrapreneur.htm>

⁵ <http://www.onderwijsethiek.nl/wp-content/uploads/2007/04/onderwijsethieknov2006.pdf>